

**İSTANBUL'DAKİ İTALYANLARIN 150 YILINA
SANAT ESERLERİ VE BELGELERLE TANIKLIK:
BAŞKONSOLOSLUK SOCIETÀ' OPERAIA
GARİBALDİ GALERİSİ**

**THE ITALIAN CONSULATE GENERAL'S SOCIETÀ
OPERAIA GARIBALDI GALLERY: DOCUMENTS AND
ARTWORK WITNESSING 150 YEARS OF ITALIAN
HISTORY IN ISTANBUL**

Sedat Bornovalı*

Abstract

The Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso in Costantinopoli (The Italian Workers' Association) was founded in 1863, in Beyoğlu/Pera and Giuseppe Garibaldi was its founding president. The existing building of the Association dates back to 1885 and it was last restored in 1909; after more than a century it needed further restoration and modernization.

The Garibaldi Gallery inside the Consulate General of Italy in Istanbul was created to host the artworks (mainly statues, paintings, and textiles), the precious documents (architectural drawings, letters, registers, and meeting minutes) and the historic books that belong to the Association during the restoration process, to make sure they remain accessible even while the building remains closed to public.

Keywords: *Risorgimento, Workers' Association, Italian Consulate, Temporary Museum, Restoration*

* Yrd. Doç Dr. Nişantaşı Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Sadabad Yerleşkesi, Hasbahçe Cad. No.88 34406 Kağıthane, İstanbul/Türkiye.
Casa Garibaldi İstanbul, İstiklal Cad. Deva Çık. No 2 Beyoğlu, İstanbul/Türkiye.
Email: sedatbornovalı@gmail.com

İstanbul İtalyan Başkonsolosluğu binasının giriş katında 2014 yılı Şubat ayında Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) desteğiyle açılan Garibaldi Galerisi, 1863 yılında Beyoğlu'nda kurulmuş olan İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği'nin (Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso) Garibaldi binasında bulunan eserlerin, yine TÜRSAB tarafından sürdürülen bina restorasyonu sırasında korunması ve teşhiri amacıyla oluşturulmuştur.

Söz konusu koleksiyonda yıllar içerisinde satın alma ve bağışlarla derlenmiş olan, farklı boyutlarda büstler, tekstiller, ilk örnekleri 17. yüzyıla uzanan 2000'den fazla kitap ve dergi cildi barındıran kütüphane, derneğin 150 yıllık geçmişinin el yazısı tutanaklarını içeren defterler, 19 ve 20. yüzyıllarda İstanbul'da bir süre de olsa yaşamış İtalyanların nüfus bilgilerinin ayrıntılı (birçoğu fotoğraflı) şekilde günümüze gelmesini sağlamış olan üye kayıtları gibi eserler bulunmaktadır. Bu koleksiyon İstanbul kent tarihiyle birlikte Türkiye ve İtalya tarihleri açısından da dikkat çekicidir.

Kuruluşunun 150. yılında yüz yılı aşkın süredir dernek merkezi ve lokali şeklinde kullanılmış olan binanın ihtiyaç duyduğu kapsamlı restorasyon çalışmalarının ilerlemesiyle, binadaki koleksiyonların, derneğin yüklenicisiyle yaptığı anlaşma gereği korunaklı bir depoya yerleştirilmesi ve açılışa değin orada muhafazası öngörülmüştür.

Diğer yandan, ilkesel olarak, 150. yılda yapılan restorasyon, binanın uzun süredir kapalı kalmasının da getirdiği yıpranmanın sonuçlarını ortadan kaldırmak ve uzun süredir Beyoğlu'nun toplumsal yaşamına doğrudan katkı sağlayamayan bu yapının yeniden kamu yararına ve kent kimliği ve kültürüne uygun bir işlev kazanmasını amaçlamaktayken, bu önemli eserlerin bugüne değin gözlerden uzak kaldıktan sonra bu kez de restorasyon gerekçesiyle tekrar kapalı kapılar ardına girmesi riski, alternatif arayışında en büyük etken olmuştur.

İlk aşamada, malzemenin çoğunluğu İtalya ile bağlantılı olduğu için İtalya Başkonsolosluğu'na götürülen öneri, burada uygun bir mekanın yokluğu nedeniyle tereddütle karşılanmıştır.

Buna rağmen talebi geri çevirmeyen, dönemin Başkonsolosu Sn. Gianluca Alberini'nin heves ve gayretiyle tüm olasılıklar değerlendirilmiş ve Sn. Alberini bekleme ve toplantı işlevleri için kullanılan ve birbirleriyle bağlantılı olan iki mekanın Garibaldi Galerisi adıyla bu eserlerin teşhiri

amacıyla tahsisi fikrine sıcak yaklaşınca TÜRSAB başkanı Sn. Başaran Ulusoy'un onayıyla çalışmalar başlatılmıştır.¹

Uzun süre önce ofis alanı olarak işlev kazanmış olan bu iki mekanın estetik kaygı gütmeyen iç düzenlemesinin sergilenen eşya ile bütünlük arz etmesi, serginin işlevsel olması ve diplomatik misyona estetik değer katacak şekilde ortaya çıkartılması için, mekan tasarımı tümüyle profesyonel bir iç mimari ekibine² emanet edilmiştir. Sadece birkaç hafta içerisinde tamamlanan yeni düzenleme, depoda iki yıl kadar zaman geçirme riskiyle karşı karşıya olan birçok eser ve belgenin ilgililer tarafından ziyaret ve tetkik edilebilmesinin yolunu açmıştır.

Konsolosluk bünyesinde Garibaldi Galerisi'ne ev sahipliği yapan ve bugün 4 katlı olan bina, İtalyan asıllı İsviçreli mimar Gaspare Fossati tarafından 1861 tarihinde dönemin Avusturya Macaristan Büyükelçiliği olan Venedik Sarayı bahçesinde, dönemin konsolosluk işleri binası olarak yapılmıştır (F.1).³

Arazi içerisinde yol cephesinden (Tomtom Kaptan Sok.) en uzak konumdaki bina olarak yapıldığında bitişik nizam bir grubun sonuncusu konumundadır (Ç.1). Bina bugün de Başkonsolos ofisi başta olmak üzere diplomatik misyonun birçok işlevini barındırmaktadır. Venedik Sarayı arazisi içerisinde, aradaki binaların ortadan kalkmasıyla günümüzde bağımsız bir birim haline gelmiştir (F.2).

Galeri, binanın giriş katında servis bölümlerinin dışında kalan iki büyük mekânın tamamının teşhir amacıyla yeniden düzenlenmesiyle oluşturulmuştur (Ç.2). Bu yapılırken mekânların form ve işlevinde bir değişikliğe gidilmemiştir. Söz konusu kültür varlıklarını yerleştirmek için bu mekânların tümüyle boşaltılması, mevcut işlem için yeni mekânlar aranması gibi içinden çıkılamayacak bir sorun ortaya çıkartacak olması yapılacak girişimin kesin sınırlarını çizmiştir.

¹ Sn. Alberini'nin görev süresinin dolması üzerine İstanbul'a atanan yeni İtalya Başkonsolosu Sn. Federica Ferrari Bravo da aynı misafirperverlik ve olumlu yaklaşımla tahsis kararını yenilemiştir.

² Galerinin iç mimari tasarımı Jale Kulin ve çalışma arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir.

³ Rudolf Agstner, "Il Palazzo di Venezia: il periodo asburgico (1799-1918)", **Il Palazzo di Venezia a Istanbul e i Suoi Antichi Abitanti, Hilal Studi Turchi e Ottomani 3**, Maria Pia Pedani (ed.), Venedik 2013, s. 103.

Bu nedenle sadece mekânlara ek bir işlev verilmesi amaçlanmış, düzenleme buna yönelik olarak başlatılmıştır. İstisna olarak sadece toplantı salonundan bir diğer kapıyla geçilen depo alanına bağlantının sürmesinin hem estetik olarak olumsuz olacağı hem de teşhir alanını daraltacağı Başkonsolos'a bildirilmiştir. Tüm süreç içerisinde en zor atlatılan bu aşama da Garibaldi'nin zaferi ile sonuçlanmış ve Garibaldi'nin büstünü buraya yerleştirilme kararıyla depoya açılan ana kapı, rengi duvara uyumlu hale getirilen geçici bir malzemeyle kapatılarak bir nişe dönüştürülmüştür (F.3).

Eserlerin hak ettikleri şekilde ışıklandırılmasını sağlamak amacıyla mevcut ışıklandırma da tümüyle değiştirilmiş hem toplantı işlevini aksatmayacak hem de sergilenen başlıca eserlerin daha öne çıkmasını sağlayan yeni bir tasarım uygulanmıştır. Ayrıca binanın giriş cephesi üzerinde bulunan geniş pencerelerden gelen doğal ışıktan her iki mekanın da içerisindeki sergilemede öncelikli olarak faydalanılmıştır.

Düzenleme sırasında görsel açıdan çok rahatsız edici güvenlik teçhizatı konsolosluk izniyle geri çekilerek farklı bir mekanda konumlandırılmış, bu sayede hem plastik görünümlü büyük bir cihazdan kurtulmuş hem de yanındaki duvardan sergileme amaçlı faydalanma fırsatı doğmuştur.

Girişte sağ tarafta Başkonsolosluk depolarından çıkartılan az sayıda eser yer bulmuş, geri kalan kısımda ise dernek koleksiyonu sergilenmiştir.

İtalya'nın birliğini kurma süreci olan Risorgimento dönemi kapsamında incelenmesi gereken söz konusu koleksiyon, İtalya'da ve bazı diğer Avrupa ülkelerinde de bu spesifik konu altında değerlendirilebilecek nitelikli malzeme arz etmekte ve Türkiye için az bilinen ve sıra dışı bir içerik yansıtmaktadır.

Garibaldi Galerisi'nde teşhir edilen İstanbul İtalyan İşçi Cemiyeti koleksiyonunun bir kısmı dernek binasında sadece az sayıda üyenin ziyaret edebildiği mekanlarda teşhirdeyken, büyük kısmı ise kütüphane ve arşivde hemen hiçbir zaman açılmayan dolaplar içerisinde, çoğunlukla kısmi bir envanter yaklaşımıyla kayda geçmiş halde korunmaktaydı. Şu anda tümüyle ziyarete açık olan bu malzeme içerik ve malzeme açısından bazı gruplar halinde değerlendirilebilir.

Heykeller

Koleksiyonda en dikkati çeken grup 5 parçadan oluşan büyük boyutlu büst grubudur. Bunlar, Giuseppe Garibaldi, Giuseppe Mazzini, Dante Alighieri, Vittorio Emanuele II ve Enrico Santoro'dur.

Heykel grubu, İtalya dışındaki bu İtalyan topluluğunun kurduğu derneğin milliyetçi yaklaşımını yansıtarak (binanın finansörü olan Santoro'nun büstü dışında) bir kimlik inşası izlenimi de uyandırmaktadır. Binanın 1909 yılındaki kapsamlı şekilde yenilenmesi sırasında her biri için ayrı kaideler oluşturmak amacıyla dört adeti ikinci kattaki büyük salonda (F.4) bir diğeri de orta kat salonunda olmak üzere (F.5) bu büstleri taşıyacak konsollar yapıya dahil edilmiştir. Büstler genel olarak portre özelliği göstermektedir. Başlıca nitelikleri kısaca şu şekilde açıklanabilir:

Giuseppe Garibaldi (F.6): 1907 yılında, İtalyan Birliği'nin kurucu kahramanı Garibaldi'nin ölümünden (1882) yıllar sonra, doğumunun yüzüncü yılı vesilesiyle sipariş edilmiştir. Garibaldi'nin İstanbul'da geçirdiği gençlik günleriyle hiçbir görsel bağlantı kurmaksızın, artık ikonografik bir standart haline gelmiş olan, ileri yaştaki sakallı halini yansıtmaktadır. Eser Udine'li heykeltıraş Albino Candoni tarafından 5.000 Liret ücret karşılığı yapılmıştır. Candoni 1906-1907 yılları arasında mimarlar Rigotti ve d'Aronco'yla işbirliği yaparak İstanbul'da bulunmuştur.⁴ İtalyan Büyükelçiliği ve Yıldız Sarayı bünyesinde çalıştığı bilinmektedir. İstanbul'da yaptığı bilinen eserler arasında Garibaldi büstü ve Yıldız Sarayı Çit Kasrı çeşmesi günümüze ulaşmıştır.⁵ Garibaldi büstü sanatçının net şekilde okunabilen imzasını taşımaktadır (F.7).

Giuseppe Mazzini (F.8): İtalya Birliği'nin doktrin babası sayılabilecek görüşleriyle sadece kendi ülkesinin değil Avrupa Birliği'nin bile temellerini attığı ifade edilen, kurduğu Genç İtalya hareketiyle Jön Türk akımını da etkilediği bilinen politik teorisyen ve özgürlük savaşçısı Giuseppe Mazzini'nin mermer büstü 1872 yılındaki ölümü üzerine yaptırılmıştır. Sanatçısı ülkesinde özellikle mezar heykelleriyle tanınan⁶ Cesare Bazzoni'dir

⁴ Gina Candoni Risoldi, *In Ricordo di Albino Candoni*, Tipografia Artigiana, Tolmezzo 1993, s. 13.

⁵ Licio, Damiani, "Riscoperta di uno scultore: ALBINO CANDONI", *Friuli nel Mondo*, Sayı 472, Aralık 1993, s. 5.

⁶ Giorgio Zanchetti, "Cesare Bazzoni", *Accoppiamenti giudiziosi: industria, arte e*

(1816-1886). Büstün kaidesindeki C. BAZZONI.FECE.1874.A.MILANO şeklindeki yazı, eserin yapım yeri ve tarihi hakkında da bilgi vermektedir (F.9). Siparişin ardından yapıtın öncelikle alçı kopyası teslim alınmış, beğenilip onaylanması üzerine mevcut büst tamamlanıp 1877 yılında Derneğe teslim edilmiştir.⁷

Vittorio Emanuele II (F.10):

Garibaldi'nin kurduğu İtalya Birliği'nin ilk kralıdır. 1861 yılında Torino merkezli olan ve toprakları bugünkü Fransa'nın da bir kısmına uzanan Savoia Hanedanı'nın başında bulunmaktaydı. Mazzini'nin tümüyle cumhuriyetçi ısrarlarına rağmen Garibaldi'nin uzlaşmacı tutumuyla ülke kralın liderliği altında birleşmiştir.⁸ Dokuz yıl sonra Roma'nın da Papalık devletinden alınarak fethi ile ülkenin tümüyle birleşmiş halinin de hükümdarı olması sağlanmıştır.

Toplantı tutanaklarından anlaşıldığı kadarıyla koleksiyondaki diğer heykellerin aksine bu yapıt özel olarak yaptırılmamış ve piyasada hazır olan örnekler arasından 1899 tarihinde satın alınmıştır. Hangi kaynaktan temin edildiği ve sanatçısına dair bir belge henüz tespit edilememiştir. Beyaz Carrara mermerinden üretilmiş bulunan heykel Kral Vittorio Emanuele II'yi resmi kıyafetiyle ve boynunda Savoia Hanedanı'nın devlet nişanı olan Annunziata kolyesiyle betimlemektedir.

Dante Alighieri (F.11):

Malzemesi açısından da yansıttığı kişiliğin dönemi açısından da diğerlerinden farklı olan örnek Dante Alighieri'ninkidir. Yine İtalya'nın birliğinin en önde gelen simgelerinden biri olmakla birlikte Dante çok daha erken dönem tarihinin bir mensubudur. Dante İtalya'yı ilk kez eserlerinde kullandığı bir ortak dille birleştirmiş olması ile bu milliyetçi dernekte çeşitli bağlamlarda yer bulmuş ve büstü de diğer milliyetçi şahsiyetlerle birlikte yer almıştır. Dante bu grupta yer alıp küçük ölçekli büstler grubunda bulunan yegane isimdir. Ayrıca, kütüphanede başeseri olan İlahi Komedyanın anıtsal sayılabilecek Gustave Doré gravürlü baskısı da yer

moda in Lombardia 1830-1945, S. Rebora, A. Bernardini (ed), Varese 2004, s. 247.

⁷ Adriano Marinovich, *La Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso di Istanbul*, İstanbul 1995, s. 29.

⁸ Lucy Riall, *Garibaldi, Invention of a Hero*, New Heaven 2007 s.124.

almaktadır. Dante büstünün malzemesi metaldir. Mermer görüntüsü verecek kirli beyaz boyayla kaplanmıştır. Derneğin alım kararıyla değil Türk mimarlığına Birinci Ulusal Mimarlık akımı bünyesinde de katkılarda bulunmuş dernek üyesi mimar Giulio Mongeri tarafından bağışlanmıştır.

Enrico Santoro (F.12):

Messina kökenli bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da doğan ve önemli bir servete sahip olan tüccar Enrico Santoro, mirasının büyük kısmını hayır işlerine tahsis etmiştir.⁹ Raimondo d'Aronco'ya hazırlanmış olduğu ancak uygulanamayan İstiklal Caddesi'ndeki konut renovasyonu projesi servetinin yüksekliği konusunda bir fikir vermektedir.¹⁰ Heykel alçıdan dökülmüş, orijinal haliyle bir müddet kullanıldıktan sonra bilinmeyen bir tarihte yaldız boya ile bronz izlenimi uyandıracak şekilde boyanmıştır.

Küçük büst grubu (F.13) ise yine Dante Alighieri, Dante'nin İlahi Komedyada rehberliğini yapan sanal mürşidi Vergilius, çağdaşı şair Francesco Petrarca ve Torquato Tasso'dur. Hepsi edebiyat dünyasından seçilmiş bu kişilerin tümü yine 19. yüzyılda İtalyan milliyetçiliğinin odağını oluşturmuş isimlerdir. Bu grup, kitaplıkların içerisinde özel bir düzenleme olmaksızın teşhir edilmektedir.

Resimler

Diğer bir grup eser ise Dernek binasında da duvara asılı olarak teşhir edilen çerçeveli resimlerdir. Bunlar arasında üyeler tarafından da en değer verileni kendisi de Dernek üyesi olan ressam Leonardo de Mango'nun tablosudur (F.14).

1883 yılında İstanbul'a yerleşen tanınmış İtalyan oryantalist ressam Leonardo de Mango (1843-1930) derneğin üyesiydi ve derneğin büyük salonunda en az iki tane önemli sergi gerçekleştirmiş olduğunu bilinmektedir.¹¹

⁹ *Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia (İtalya Krallığı Resmi Gazetesi)*, No: 38, 14 Şubat 1908, s. 757.

¹⁰ Diana Barillari, Ezio Godoli, *Istanbul 1900: Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları*, İstanbul 1997, s.126-127.

¹¹ Piero Consiglio, Giacinto la Notte, "I percorsi di una vita tra l'Italia e l'Oriente", *Leonardo de Mango Dalla Puglia a Istanbul*, İstanbul 2005, s. 90.

Ayrıca bir yönetim kurulu toplantısında üyeler sürmekte olan sergisiyle ilgili değerlendirmeler yapmış ve ressamı desteklemek amacıyla aralarında topladıkları parayla de Mango'nun sergilediği tablolardan birini 30 lira karşılığında satın almış ve derneğe hediye etmişlerdir.¹²

Teşhirde bulunan bu tablodaki sahnede askeri üniformalı ve silahlı beş kişi bir tehlike karşısında dikkat kesilmiş halde gösterilmiştir. İçinde buldukları mekan bir geçiş ya da giriş izlenimi vermektedir. Geniş bir kemerle geçilmiş ayırıcı bir bölüm görülmekte, mekan at nalı kemerli bir açıklık ile dışarıyla bağlantı kurmaktadır. Dışarıda palmiye olması çok muhtemel az sayıda yüksek ağaç göze çarpmaktadır. Bunların arasında bir de alçak kubbeli yapı dikkat çekmektedir. Puslu ama aydınlık bir hava askerlerin bulunduğu mekanı aydınlatmaktadır. Bu ortam dekor olarak verilen yapının şehir dışında yer alan bir han, kervansaray, ya da askeri amaçlı bir yapı olduğu izlenimi vermektedir. Bu tür gerçekçi veya hayali mekanların de Mango ve çağdaşı oryantalist ressamların tipik malzemelerini oluşturduğu bilinmektedir. Oryantalist resim sanatında renkli iç mekanlar, harem sahneleri, kemerli ve çinili düzenlemeler, şehir silüetleri, harabeler “hayali Doğu'nun gerçekleri” olarak sunulur. Bunların yanında savaş sahneleri de özel bir yer tutar. Çöl ortamları, bedeviler, at üstünde savaşan askerler vb. konular da bu çerçevede kendine yer bulur.

Dernek kütüphanesinde yapılan bir araştırma, tablonun hayali olmadığını ve Galeride de teşhir edilmekte olan ciltlerden birinin içinde bulunan 10 Aralık 1911 tarihi *Illustrazione Italiana* dergisinin kapağında yer alan bir fotoğrafın neredeyse bire bir kopyası olduğunu göstermiştir (F.15).

Dergideki açıklamaya göre 26 Kasım 1911 tarihli Libya Rabab'da gerçekleşen “Henni Muharebesi”nden bir enstantane aktaran fotoğrafı çeken kişi Aldo Molinari'dir. Fotoğrafın altyazısında “vahada saklanmakta olan düşmanları bulmak amacıyla evleri arayan kara birlikleri” ifadesi okunmaktadır. Bu bağlamda de Mango gerçek tarihsel bir mücadeleyi oryantalist bir üslupla yorumlamak için kullanmıştır. Fotoğraf bu savaş sırasında gerçekleşen bir karşılaşma anını göstermektedir. Ressam -zaten oryantalist bir esinti içeren- fotoğrafa mümkün olduğunca sadık kalmıştır. Ancak kubbeli yapı fotoğrafta seçilememektedir. Ressam de Mango oryantalist bir

¹² Roberta Ferrazza, “Leonardo de Mango e la Comunita' Italiana di Istanbul”, **Leonardo de Mango Dalla Puglia a Istanbul**, İstanbul, 2005, s. 42.

yaklaşım ile kubbeli bir yapının vaha ortamına uygun düşeceğini öngörmüş ve böyle bir yapıyı tabloyu zenginleştirmek adına yerleştirmiş olmalıdır.

Eser, Leonardo de Mango'nun genellikle alışlagelen ufak boyutlu tablolarından bir tanesidir. Geniş bir bordür ve kalın bir çerçeve ile çevrelenmiş bordürün alt kısmında ithaf etiketine rastlanmaktadır. Alla Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso ve 1923-24 Yönetim Kurulu'nun hediyesi ibaresi ve yönetim kurulunda hazır bulunarak topladıkları parayla bu eseri derneğe hediye eden üyelerin isimleri yer almaktadır.

Dernek üyesi olan Leonardo de Mango'nun imzasına, kütüphaneye bağışlanmış olduğu çeşitli kitaplarının Ex-Librislerinde de rastlanmaktadır (F.16). Bunlardan en dikkati çeken iki tanesi Homeros'un İlyadası ile Dante'nin İlahi Komedyası'nın 19. yüzyıldan kalma baskılarıdır.

Ressamın dernek binasında açtığı sergilerden bir tanesini görüntüleyen fotoğraf da galeride yer almaktadır.

Diğer resimler arasında çok sayıda Garibaldi ve Mazzini portreleri de bulunmaktadır. Bunların bazıları orijinal çalışmalararken diğerleri başka tanınmış portrelerin kopyaları ya da afişleridir.

Derneğin katılarak derece elde ettiği yarışmalardan alınan başarı sertifikaları ve diğer önemli hatıraları ifade eden belgeler ise diğer bir grubu oluşturmaktadır.

Resimler arasında en simgesel nitelik taşıyan iki tanesi Art Deco ahşap çerçeveler içerisinde uzun süredir dernek duvarında yer alan Garibaldi ve Mazzini portreleridir (F.17). Garibaldi renkli, Mazzini ise kara kalemdir. Yapılış tarihleri belirlenmemiştir.

Galerinin hayata geçiriliş süreci, depolanmak yerine teşhir amacının getirdiği şartlanmayla, diğer birçok parçada olduğu gibi bu resimlerle ilgili olarak da bakım ve restorasyon girişimlerinin ertelenmesine imkan vermemiş ve bu vesileyle eserlerin daha yakından tanınmasına fırsat sunmuştur.

Restorasyon için resimler yerlerinden çıkarıldığında¹³ İtalya'nın son kralı Vittorio Emanuele III ve eşi Kralice Elena'nın (Karadağ Prensesi Jelena Petrovi-Njegoš olarak da bilinir) 1919 tarihli resimleri bulunmuştur

¹³ Bu çalışma restoratör Marie Munhoven tarafından yürütülmüştür.

(F.18). Fotoğrafların sağ alt köşesinde İstanbul'un özellikle portreleriyle ün yapmış fotoğraf stüdyosu Phébus'un (Boğos Tarkulyan) adı ve 1919 tarihi bulunmaktadır. Ancak kral ve kraliçenin İstanbul'u hiç ziyaret etmediği bilinmektedir. Dolayısıyla muhtemelen bu resimler gemide olan orijinal fotoğrafların üzerinden yeniden fotoğraf çekilerek çoğaltılmış olmalıdır.

Kurum arşivinde bulunan ve şu anda Galeri'de sergilenen bir belgenin (F.19) içeriği ancak bu resimler ortaya çıkınca somut anlam kazanabilmiştir: Buna göre resimleri İstanbul'un işgal yıllarında kente gelen İtalyan savaş gemisi Andrea Doria'nın astsubaylarının İşçi Cemiyetine hediye ettikleri anlaşılmaktadır. Kral ve Kraliçenin resimleri 1870 yılında Roma şehrinin İtalya birliğine dahil olmasının yıl dönümü vesilesiyle 20 Eylül 1919'da cemiyete hediye edilmiştir.

Çerçevenin destek için kullanılan ahşap kısımları üzerinde onu üreten ustaların isimleri görülmektedir. Bundan, aynı zamanda gemide asker olan ustaların basit kalemle isimlerini ve tertiplerini yazdıkları anlaşılmaktadır: "Ahşap ustası Comite Francesco 1898 tertip, Costantinopoli 1919, marangoz Tarantolu 1896 tertip Coccioli Egidio," Çerçevenin yapılma tarihi de üzerinde yazılı olduğu üzere kesindir: "Costantinopoli 20 Eylül 1919" (F.20).

Resimdeki kral ve kraliçenin 1946 yılına kadar İtalya'nın yönetiminde kaldığı sürece İstanbul'daki resimlerinin de derneğin duvarında kaldığı varsayılabilir. Bu tarihte kral 46 yıldır oturduğu tahtından ayrılınca ülkesinden çok uzaklarda, İstanbul'daki dernekte de bulunan resmini de kaldırmak gerekince, dernek yetkilileri belki de bu durumun kalıcı olmadığını düşünüp resimlerin üzerine eski kahramanların resimlerini yerleştirerek geçici bir çözüm sağlamış olmalıdır.

Galeride, ana binadan alışıldığı şekilde Garibaldi ve Mazzini'nin mi yoksa yeni keşfedildiği şekilde çerçevelerin asıl sahipleri olan kral ve kraliçenin mi yer alması gerektiği bir süre tartışıldıktan sonra Garibaldi ve Mazzini portreleri için yeni çerçeveler yaptırılmasına ve hükümdarların duvarda kalmasına karar verilmiştir.

Bu resimlerin hemen karşısına girişin sağındaki köşeye derneğin flaması yerleştirilmiş ve daha sonra açıklanacak Konsolosluk armasıyla bir paralellik oluşturulması hedeflenmiştir (F.21). Derneğin 50'nci yıl flaması

Trablusgarp Savaşı'nın bitiminin ardından tekrar İstanbul'a dönen üyelerin bu önemli yıldönümü vesilesiyle derneğe kattığı somut unsurlardan bir tanesidir. Elde dokunmuş ve elde işlenmiş saf ipek bu flamanın üzerinde Savoia Hanedanı'nın arması ve bunun altında derneğin ismi ile tarih ve "50'nci yıl" ibaresi bulunmaktadır. Tüm çevresini dolanan işlemeli bordürün yanı sıra en alt bölümünde uzun bir saçak dizisi bulunmaktadır.

Derneğin dışına da çıkartılarak kullanılan temsil işlevli ender parçalardan biri olan bu flama dernek adına katılım yapılan hemen hemen tüm etkinliklere de taşınmıştır. Bugün de bu gelenek sürmektedir. Aradan geçen 100 yıl süresince son derece yıpranmış olan bu eserin kapsamlı bir restorasyonuna gereksinim duyulmuştur. 2013 yılında derneğin 150'nci yılı vesilesiyle İtalya'nın Novara vilayetindeki Orta Gölü'nde bulunan S. Giulio adasındaki Mater Ecclesiae Manastırı'nde inzivada bulunan tekstil restorasyonu uzmanı Benedikten Tarikatına mensup rahibelere emanet edilmiştir (F.22).¹⁴ Dünyanın çeşitli ülkelerinden son derece prestijli kurumların da tarihi tekstil örneklerini emanet ettiği laboratuvarıda yedi ay süren çok nitelikli restorasyonun sonunda flama aynı zamanda eski sağlamlığını da önemli ölçüde geri kazandığı için yine etkinliklerde Garibaldi'nin derneğini temsil etme vasfını edinmiştir.

Galerinin açılışına değin sergilenmemiş olan ve taşınma süreci başladığında atılmaya aday buruşuk rulolar şeklinde bulunan bazı kağıtların mimari çizimler olduğunun dikkati çekmesiyle bunların da yeni teşhirde yer bulmasına karar verilmiştir. Çizimler öncelikle bakımdan geçirilmiş, temizlenip, düzleştirildikten ve yırtıkları onarıldıktan¹⁵ sonra daha dikkatli bir değerlendirmeye tabi tutulmaları mümkün olmuştur. İncelemelerin sonunda bunların tümünün, dernek üyesi olan mimar Delfo Seminati'nin orijinal veya kopya çizimleri olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁶ Bazıları yalnızca parafı bazıları ise tam imzalı olan bu grup arasından Seminati'nin tam imzasını taşıyan ve tarihli olan, toplamda 40 yıl kadar süreye yayılmış, üç orijinal çiziminin çerçeve içinde teşhirine karar verilmiştir (F.23). Bu çizimlerin on yıl kadar öncesine değin ilgililerce görülebilecek durumda

¹⁴ Sedat Bornovalı, Società Operaia İtalyan İşçi Cemiyeti Binası, **Vakıf Restorasyon Yıllığı**, 8, 2014, s.153, r.6.

¹⁵ Müdahale restoratör Mehmet Ali Kunduracıoğlu (M.Ü.) tarafından gerçekleştirilmiştir.

¹⁶ Kişisel arşivini paylaşarak, elindeki yayınlanmamış Seminati çizimleriyle karşılaştırma yapmama olanak veren Yük. Mim. Büke Uras'a teşekkür ederim.

olduğu bunlardan ikincisine 2005 yılında yapılan bir yayında bulunan kısa değinmeden anlaşılabilmektedir.¹⁷

Söz konusu çizimler, hakkında az bilgi bulunan ve müellifliği kesinlik arz etmese de büyük ölçüde Hıdiv Kasrı'nın mimarı olarak tanınan Delfo Seminati'nin¹⁸ çalışmaları hakkında geniş zamana yayılan veriler sunması açısından dikkate değerdir.

Kronolojik sırayla, bunlardan birincisi 8 Temmuz 1891 tarihini taşıyan bir sıra ev planıdır. Çizimin sol kısmı eksiktir. Kesilerek ayrılmış olduğu belirgin olduğundan kopma veya yırtılma nedeniyle değil de sıra evin planından daha çekici bir görüntü (örneğin cephe çizimi ya da kesit) barındırdığı için tercih edildiği düşünülebilir.

İkincisi ise 22 Ekim 1909 tarihli cephe çizimidir. Zemin ve üzerinde üç kat olarak tasarlanmış tam simetrik bir apartman görünümündedir. İki kenarda birbirinin aynı iki ana kapı ve ortada pencere ile bir kapı ve orta mekan dükkan/işyeri olacak şekilde tasarlanmış izlenimi vermektedir. Üslup açısından Art Nouveau'nun geç dönemlerini çağrıştırmaktadır. Süslemeye gösterilen özene rağmen ayrıntıların kesinlikten uzak olması nedeniyle taslak çizim olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Üçüncü çizim 1 Kasım 1930 tarihini taşımaktadır. İtalyanca başlık yazısında ifade edildiği şekliyle Società Operaia'nın büyük salonuna çıkışı sağlayacak yeni bir merdiven projesidir. Zemin kat kotundaki planı olduğu da belirtilmiştir. Yazı karakterleri için kullanılan şablonun hala Art Nouveau özelliklerini koruduğu görünmektedir. Uygulama projesi olarak nitelendirilebilmesini sağlayacak ayrıntıları barındırmaktadır ancak yapıdaki inceleme, bu çizimin uygulanmadığını kesin şekilde göstermektedir.

¹⁷ Paolo Girardelli, "Una città nella città. La Società Operaia e le architetture", **Gli Italiani di Istanbul, Figure, Comunità e Istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923**, Attilio de Gasperis, Roberta Ferrazza (ed.), Torino 2007, s. 217.

¹⁸ Çelik Gülersoy, **The Khedives and the Çubuklu Summer Palace**, İstanbul 1993, s.105.

Kitaplar

Dernek kütüphanesinde 2.000'in üzerinde kitap bulunmaktadır (F.24). Kütüphanedeki en erken tarihli eserler başta olmak üzere, tarihi değeri ya da estetik özelliğiyle öne çıkanlar teşhire konulmuştur (F.25). Kütüphanedeki ciltlerin önemli bir kısmını dergiler oluşturmaktadır, bunlar dönemin İtalyan topluluğunun ilgi gösterdiği konuları ve erişebildikleri yayınların hangileri olduğunu da belli etmektedir: Örneğin topluluğun lokalde buluşarak hoşça vakit geçirme ihtiyacına en iyi hizmet eden yayınlar arasında mizah dergilerinin önemli bir yer tuttuğu göze çarpmaktadır. En çok yıpranan ve restorasyon gereksinimi gösterenler de bunlardır. Abonelik yoluyla edinilen ve ciltli halde bulunan dergiler arasında en büyük sürekliliği Illustrazione Italiana arz etmektedir. 1876'dan 1911'e değin sayıları takip edilebilen bu süreli yayının alımına Trablusgarp Savaşı dönemindeki sınır dışı uygulamasından sonra yeniden başlanmadığı gözlemlenmektedir.

Kütüphanenin ilgisiz kaldığı yıllarda hızlı bir taramayla ciltlerin elden geçirildiği ve iç piyasada ilgi çekebilecek İstanbul'la ilgili gravürlerin bulunduğu sayfaların yırtıldığı dikkati çekmektedir. Masraflarını karşılamakta zorlanan derneğin gelir elde etmek amacıyla bu yola başvurmuş olması muhtemeldir. Bir ara derneğin tüm kütüphaneyi satışa çıkartmak üzere sahaflarla pazarlık yaptığı da bilinmektedir. Bu pazarlığın başarıyla sonuçlanmaması koleksiyonun günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

1950'li yıllardan sonra kütüphaneye (nadiren eklenen ve muhtemelen bağış kaynaklı katılımlar dışında) alım yapılmamıştır. Bu durum da artık derneğin o yıllardan itibaren işlevini ve olanaklarını tümüyle yitirdiğine dair net bir işaret sayılabilir.

Koleksiyondaki en eski kitap O. Pescetti'nin Verona'da Angelo Tamo'nun matbaasında basılmış olan 1624 tarihli Dell'Onore'sidir (F.26). Pescetti döneminde bir eğitimci olarak tanınmış. 1556 yılında Verona'da doğmuş ve bu kitabın basıldığı yıl olan 1624'te ölmüştür. Yüzyılın başında Verona'da dönemin çağdaş eğitim yapan okullarından birinin kurucusu olarak bilinmektedir.¹⁹ Edebiyat dünyasında adı en çok 1594 yılında yayınladığı Cesare isimli trajedisinin Shakespeare'in "Julius Caesar"ına

¹⁹ Giovanni Battista Gerini, **Gli Scrittori Pedagogici Italiani del Secolo Decimo Settimo**, Milano 1900, s.115.

kaynaklık edip etmediği konusundaki tartışmalarla duyulmuştur.²⁰ Döneminin edebi tartışmalarına hararetle katılmasıyla ve çocuklar için yaptığı (İtalyanca ve Latince) atasözü derlemeleriyle de tanınmaktadır. Teşhirdeki nüsha cildi haricinde tümüyle orijinal haliyle muhafaza edilmiş ve günümüze oldukça hasarsız ulaşmıştır. İç kapak sayfasında kitapla ilgili tüm ayrıntılar oldukça görkemli biçimde göze çarpmaktadır. Yıllar sonra (1655) Venedik Cumhuriyeti'nin en yüksek mevkii olan Doge'liğe seçilecek olan dönemin Verona Podestàsı Carlo Contarini'ye ithafın yanı sıra üç diyalogun ana temaları kısaca aktarılmaktadır.

Alt yarıda ise tümüyle yayıncı Angelo Tamo'nun alametifarikası gözlemlenebilmektedir. Ağır barok süslemelerle belirlenen dikey elips bir madalyon içerisinde ihtiyar bir ağaç ve üzerindeki yuvadan esmekte olan rüzgara bakan bir kuş ve bu rüzgarı ortaya çıkartan kaynak olarak, Homeros'un Poseidon'un oğlu olarak anlattığı, efsanevi rüzgar tanrısı Aiolos bulutların arasında görülmektedir. Orta madalyonun çevresinde Latince "Hoc flante citius" ibaresi yazılıdır. Arka planda ise bir grup yapı dikkati çeker. Orta madalyona bağlantılı daha ufak bir dikey elips madalyon içerisinde ise iki ayağı üzerine kalkmış bir ayı ve yıldızlar izlenebilmektedir. Pescetti'nin diğer eserleri gibi bu eserin de (Münih Bavyera Devlet Kütüphanesi koleksiyonunda bulunan) bir diğer nüshası Google® tarafından dijitalleştirilmiştir ve internet üzerinden incelenebilmektedir.

Bunu takiben Comazzo Kontu Galeazzo Gualdo Priorato'nun 1676 tarihli Continuatione dell'Historia di Leopoldo Cesare Nella quale si Descrive la Ribellione d'Ungheria adlı tarih kitabı gelmektedir (F.25). İkinci Viyana Kuşatması'ndan sadece birkaç yıl önce Viyana'da basılmış olan bu cilt, kütüphanede bulunan ikinci en eski kitap olma özelliğini de taşımaktadır. Eser hasarsız olarak günümüze ulaşmış olmakla birlikte cildinin değiştirilmiş olduğu belirgindir. Kapak içlerinde kullanılan ince işçilikli ebrudan XIX. Yüzyılın ikinci yarısında cildin yenilendiği izlenimi uyanmaktadır. Muhtemelen yeniden ciltlenmesiyle birlikte el yazısıyla alınan notta, kitabın "ödünç verilebilir" damgasına rağmen dolaşımdan çekildiği, sadece kütüphanede kullanıma sunulduğu ifade edilmiştir.

Eserin kapağında yazarın ismi yer almamakla birlikte önsözünün altın-

²⁰ Alexander Boecker, **A probable Italian source of Shakespeare's "Julius Caesar"**, 1913.

daki imza önceki ciltleriyle devam cildini yazanın aynı kişi olduğunu kanıtlamaktadır. Yukarıda belirtilen notla birlikte yazar ismi de yine kurşun kalemle iç kapağa eklenmiştir.

Yazarı Gualdo Priorato 1606-1678 yılları arasında yaşamış Vicenza'da doğmuş ve ölmüş olmasına rağmen arada geçen zamanda İskandinav ülkelerine değin uzanan çok hareketli bir yaşam sürmüş, maceracı ruhuna uygun olarak birçok savaşa katılmış ve iyi eğitilmiş bir kişidir. Katıldığı 30 Yıl Savaşları'nın da bir tarihini yazmıştır (1641).²¹ 1658-1705 yılları arasında tahtta bulunan Habsburg Hanedanı mensubu Kutsal Roma Germen İmparatoru 1. Leopold'un resmi tarihçisi olmuş 1664 yılından itibaren ölümüne kadar doğum yeri olan Vicenza'ya yerleşerek tarih kitapları yazmayı sürdürmüştür. "Continuazione" adından da anlaşılacağı gibi bu cilt daha önce yazmış olduğu Leopold tarihinin (1670-74) devamı niteliği taşımaktadır. Kütüphanede ilk üç cilt bulunmamakta sadece "devam" cildi yer almaktadır. Bu cildin diğer üçüne nazaran estetik açıdan biraz daha az özenle üretildiğini söylemek mümkündür. Bu eser de tamamladığı diğer üç ciltlik tarih gibi Google® tarafından dijital ortama aktarılmıştır.

Teşhirdeki erken tarihli eserler arasında en hacimli olan ise 1741 tarihli beş ciltlik sözlüktür (F.27). İtalyan Dili'nin sözlüğünü hazırlayan Accademia della Crusca²² halen faal olan dil akademileri arasında dünyanın en eskisidir. 1570'li yıllarda Floransalı bir grup seçkin kişi tarafından kurulmuştur. Formallikten uzak sohbet toplantılarında bir araya gelerek yaptıkları dil ve edebiyat toplantıları 1582 yılında bir akademi bünyesinde somutlaşmıştır. Akademi İtalyan Dili Sözlüğü'nün ilk baskısını 1612 yılında gerçekleştirmiştir.²³ Derlemesi 1729-1738 yılları arasında tamamlanan 5 ciltlik 4. baskısının ilk cildinin açılış sayfası vitrinde, diğer ciltler ise kitaplık teşhirinde bulunmaktadır.

Crusca bünyesinde dönem seçkinlerinin teamüllerine uygun olarak grup faaliyetlerini sembolik unsurlarla kodlamıştır. "Dili kötü unsurlardan ayırmak" olarak belirledikleri amaçları "kepeğin undan ayıklanması" ile sembolize edilmiştir. Buna koşut olarak, Akademi'nin simgesi ise hala

²¹ Maria Golubeva, "Competent to Rule?: Galeazzo Gualdo Priorato and a Secular View of Politics in Habsburg Dynastic History", **Austrian History Yearbook** 41 (2010), s. 72.

²² Sözcük anlamıyla "kepek akademisi".

²³ Clarence King Moore, "L'Accademia della Crusca: Some Historical References", **Italica**, C. 12, No. 2 (Haz., 1935), s. 128.

logo olarak kullandığı elektir. Oylamalarda kutuya atılan siyah ve beyaz renkli topların “bakla” sözcüğüyle, konuşma kürsüsünün “küfe” olarak nitelendirilmesi, başkanın asası için kullanılan “oklava”, katibin masası için kullanılan “ekmek teknesi” terimleri de benzeri simgeler olarak örnek gösterilebilir.²⁴ Tüm bu gelenekten tahmin edilebileceği gibi sözlüğün başlangıç sayfasında da simgesel unsurlar ağır basmaktadır: “Başlangıç”ı temsilen günün başlangıcı yani “Şafak” kavramının kişileştirilmiş olan “AURORA” seçilmiştir. Şafak burada tam güneş aşağıdan kendini göstermeye başlarken ortaya çıkan kanatlı bir genç olarak tasvir edilmiştir. Şafak görüldükten kısa bir süre sonra kaybolduğu için çok hızlı hareket eden bir genç olarak, kanatlı şekilde betimlenmiştir. Şafak aynı zamanda o sırada biten gecenin tam aksine başlayan üretkenliği ve verimliliği de temsil eder. Gece keyfi kaçan çiçeklere tekrar can verişini hatırlatmak için dönem sembolizminde elinde çiçeklerle belirtilir.²⁵ Bulunduğu çerçeve ise yine doğan güneşin hayat verdiği meyveleri olgunlaşmış bir zeytin dalı ve bir buğday başağıyla oluşturulmuştur. Benzer bir Şafak örneği sözlük maddelerinin başlangıç sayfasında da yer bulmuştur. Burada merkez motif daha sadeyken dönem geleneğine uygun olarak çerçeve çok daha zengin tutulmuştur.

Sergide bulunan Venedik basımı bu nüsha Crusca sözlüğünün Floransa’daki Akademi’nin dışında gerçekleştirilen özel baskılarına örnektir. Latince ismiyle Laurentius Basilius diye anılan yayıncı Lorenzo Baseggio tarafından 1741 yılında basılmıştır.

Edmondo de Amicis, Costantinopoli (F.25):

Türkiye’de nesillerdir Çocuk Kalbi kitabıyla tanınan Edmondo de Amicis, İtalya’da döneminin en sevilen, en ünlü yazarlarından biriydi ve gerçek anlamda bir İstanbul aşığıydı. Illustrazione Italiana dergisinde yazıları yayınlanmaktaydı. İstanbul konulu bu kitap de Amicis’in bu dergi adına İstanbul’da bulunduğu 1874 yılı boyunca oluşmuş ve yine aynı derginin yayıncısı olan Fratelli Treves (Milano) tarafından 1877-78 yıllarında iki cilt olarak piyasaya sunulmuştur.

²⁴ <http://www.accademiadellacrusca.it/it/laccademia/crusca-gioco/simbologia-tradizionale> 19.04.2015

²⁵ Cesare Ripa, **Iconologia**, Piero Buscaroli (Ed.), Milano 1992, s. 35.

De Amicis, kitabını hazırlarken İstanbul'da dönemin iki ünlü ressamı olan Torinolu Enrico Junck ve Cesare Biseo ile vakit geçirmiş ancak Junck 1878'de genç yaşta ölmüştür.²⁶ Bunun üzerine Costantinopoli'nin aslen Junck'un eskizleriyle resimlenecek olan görkemli baskısı sadece Biseo'nun gravürleriyle 1882 yılında tamamlanabilmiştir. Teşhirde bulunan baskı Biseo gravürlerini içeren bu ilk lüks baskıdır. Kitabın ithaf sayfasında ise Dernek için özellikle büyük değer taşıyan bir bilgi bulunmaktadır: Eserin adandığı kişiler Dernek üyesidir ve bunlardan bir tanesi de teşhirde büstü bulunan Enrico Santoro'dur. Aynı ithaf eserin önceki resimsiz baskısında da bulunmaktadır.²⁷

İlahi Komedy

Dernek bünyesinde dönemin politik durumundan bağımsız şekilde, İtalyan edebiyat tarihinin en önemli ismi sayılabilecek Dante Alighieri'ye hem kültürel hem de milliyetçi kökenli yoğun bir ilgiyle yaklaşıldığı belirgin. Dante'nin salonlarda yer alan bir büyük bir de küçük büstünün yanı sıra eserlerinin birçok baskısı da kütüphanede bulunmaktadır. Teşhirdeki eser Dante'nin en çok tanınan ve en önemli eseri sayılan İlahi Komedy'sinin değerli bir baskısıdır. 1868 tarihini taşımaktadır ve dönemin önde gelen sanatçılarından Gustave Doré tarafından gravürlerle zenginleştirilmiştir.

1832-1883 yılları arasında yaşayan Doré öteki dünyada yapılan yolculuğu son derece iyi hissettiren, bir yandan gerçek üstü ortamları yansıttığı belirgin ancak son derece gerçekçi görüntüleri barındıran Dante gravürlerini 1861-1868 yılları arasında hazırlamış ve bunlarla daha hemen döneminde olağanüstü bir ticari başarı yakalamış, eleştirmenlerin de büyük beğenisini toplamıştır.²⁸

Dante'nin Cehennem'ini (suluboya, yağlıboya ve guaj gibi) çok çeşitli mecralarda işlemiş olsa da ona en büyük başarıları kazandıran üretimi

²⁶ Elisabetta Vanzozi, Enrico Junk, **Disegni del XIX secolo della Galleria civica d'arte moderna e contemporanea di Torino: fogli scelti dal Gabinetto disegni e stampe**. ed. Virginia Bertone - Floransa, 2009, s. 555.

²⁷ Edmondo de Amicis, **Costantinopoli**, C.1, Milano 1878.

²⁸ Angela Griffith, "Inferno", **Irish Arts Review** (2002-), C. 29, No. 4 (WINTER [DECEMBER 2012 - FEBRUARY 2013]), s. 94.

gravürleri olmuştur.²⁹ Kütüphanemizde yine aynı sanatçının ahşap baskılarıyla resimlediği Kitab-ı Mukaddes ve Don Kişot da bulunmakta ancak teşhir için bağlamına en uygun şekilde Dante tercih edilmiştir. Açık duran sayfa seçiminde ise yine Doré'nin görünür imzasıyla, Dante'nin muhtemelen en çok bilinen "yaşam yürüyüşümüzün ortasında kendimi karanlık bir ormanda buldum zira doğru yol yitmişti" dizelerinin alt yazı olarak kullanıldığı orman sahnesinde karar kılınmıştır (F.28).

İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği'nin Sosyal faaliyetlere yönelik olarak kurduğu ve işlettiği merkezde kütüphanedeki eserler arasında mizah dergilerinin önde gelen bir yer tuttuğu yukarıda ifade edilmiştir. İtalya'da yayınlanan (bazıları dönemin geleneğine uygun olarak kısmen Fransızca) mizah dergilerine aboneliğe önem verildiği, bunların okunduktan sonra ciltlendiği, yıpranma oranlarından da anlaşıldığı kadarıyla diğer birçok yazılı malzemeden çok daha fazla okunduğu gözlemlenmektedir. Koleksiyonda bulunan mizah dergilerinde yoğun şekilde politik yergiler de göze çarpmaktadır. Dönemin uluslararası ilgisinin göstergesi olarak sıklıkla Osmanlı Devleti'ne yönelik karikatürler de yayımlanmaktadır.

Teşhirden bulunan dergilerden bir tanesi 11 AĞUSTOS 1882 tarihli sayısında çift sayfa üzerine renkli olarak 56x35 cm. boyutunda basılmış olan karikatürdür (F.25). Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalı olarak kabulü konusundaki tereddütleri yansıtan yergide antik mitoloji temel alınarak Avrupa bir boğa olarak yansıtılmıştır. Boğanın üzerine binmiş ve durmaya çalışan bıyıklı, uzun kırmızı elbiseli, çarıklı ve kavuklu bir erkek figürü kavuğun üzerindeki hilalden ve özellikle de "TURCO" yazısından anlaşılabilirliği şekilde Osmanlı'yı temsil etmektedir. Özelde de Padişah II. Abdülhamit'i yansıttığını düşünmek yerinde olacaktır. Boğa arka iki ayağının üzerinde durmakta ve binicisini sırtından atmaya eğilimli gibi görünmektedir. Boğanın üzerinde durmakta zorlanan figürün tutunmasını sağlayacak olan dizginlerin bir tanesi elinden tümüyle kaçmış durumda diğeri ise elinde olmasına rağmen hakimiyeti sağlayamamaktadır. Dizginlerin üzerindeki yazıdan anlaşıldığı kadarıyla bir tanesi Midhat Paşa'nın mahkumiyetini diğeri ise Anayasa'nın askıya alınmasını temsil etmektedir. Hemen arkada ise dikeyliğini kaybetmiş düşmekte, devrilmekte olduğu kavranan yeşil bir sancak/flama göze çarpmaktadır. Kompozisyonda canlı renkler kullanılarak resmedilmiş ön plan ve buradaki Boğa ile üye-

²⁹ Jean-Pierre Barricelli, *Dante in the Arts: A Survey, Dante Studies, with the Annual Report of the Dante Society*, No. 114 (1996), s. 84.

rindeki figür ve çevredeki doğanın dışında arka planda ilk anda net olarak seçilemeyen bir karanlık fon bulunmaktadır. Ufuk çizgisinde gün batımı izlenimi uyandıracak renkler seçilirken bunun yukarısındaki tüm gökyüzü alanındaki arka planda bir kargaşa hüküm sürmektedir. Karanlıklar içerisinde çok sayıda figür (insan ve hayvan) mücadele etmekte klasik modellerdeki savaş sahnelerini andırır şekilde doğaüstü unsurların da var olduğu bu yüzeyde yüklü bir pathos ortamı yaratmaktadırlar. Dikkatle bakıldığında arka plandaki karmaşık mücadele sahnesindeki unsurları niteler şekilde yer alan yazılı açıklamaların bir kısmı şunlardır: Avusturya'nın hırsı, ihanetler, Yunanistan'ın büyümesi, Yahudilerin sürgünü, Fransız ilerlemesi, Savaş, Açlık, Cami, İngiltere, Egoizm, Afrika, Bağımsızlık, Kölelerin Özgürlüğü, Misyonlar, Vatikan, Protestanlık, Katoliklik, Hür Kilise Hür Devlet, Harem'i Terk...

Teşhir edilecek eserlere uygun vitrin ve kaidelerin tasarlanması ve üretim süreçleri boyunca Başkonsolosluk arşiv ve depolarında da hızlı bir araştırma yapılmış, galeri içeriğiyle çağdaş ve sergilenmeye değer bazı tarihi eşya depodan alınarak galeriye yerleştirilmiştir. Bunlar arasında en göze çarpan İtalya Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce kullanılmış olan konsolosluk armasıdır (F.21). Bu parçanın teşhiri doğrudan duvar üzerinde yapılmamış, Kastamonu'daki bir ocaktan sipariş edilen gri mermer fon olarak yerleştirilmiştir.

İtalya kraliyet armasının teşhirdeki bu versiyonu Società Operaia koleksiyonunun birçok eserine kıyasla daha yeni olsa da İtalya'nın kraliyet dönemine ait olmasıyla eserlere uyum sağlamaktadır. Bu haliyle 1929 yılında kullanılmaya başlamış ve 1944 yılına kadar geçerli olan formdur. Büyük ölçüde dönemin Başbakanı Benito Mussolini'nin etki ve iradesini yansıtmaktadır. Armanın merkezinde, İtalya Birliği'nin kurulmasından (1861) Cumhuriyet'in ilanına değin tahtta kalacak olan Savoy Hanedanı'nın arması olan haç işareti, hemen üzerinde de kraliyeti temsil eden taç bulunmaktadır. Merkezdeki armayı çevreleyen bir ağır kordon ve ucunda asılı bir madalyon resimlenmiştir. Yukarıda betimlenen Vittorio Emanuele II büstünde de bulunan ve "Collare dell'Annunziata" adıyla anılan bu kolye de Savoy Hanedanı'na has bir simgedir ve dönemin devlet nişanı niteliğini taşımaktadır.³⁰ Avrupa'nın önde gelen hanedan nişanları arasında bulunmaktadır.

³⁰ Francesco Cognasco, "Annunziata, Collare della SS", *Enciclopedia Italiana di Scienze Lettere ed Arti*, Milano 1929, C 3, s. 409.

Madalyonun üzerinde içeriğini Luka İncili'nden alan Meryem'e Müjde sahnesi bulunmaktadır.³¹ Teşhirdeki eserde bu sahne sadece şematik olarak işlenmiştir. Hemen alttaki şeritte ise FERT ifadesi üç kez yer almaktadır. Hem bağımsız bir sözcük hem de akronim olarak çok çeşitli anlamların atfedildiği bu sözcüğün aslen hangi anlamda kullanıldığı bilinmemektedir.

Söz konusu nişanla taltif edilenler arasında dönemin İtalya Başbakanı Benito Mussolini de bulunmaktadır. 1929 yılında aldığı bu nişanı hükümetinin ilk yıllarında düzenli olarak taşıdığı dönemin fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Daha sonraları Savoy Hanedanı'nın tahttaki mevcudiyetinin giderek sembolikleşmesi rejimin Mussolini'nin Faşist rejimi haline gelmesiyle nişanı kullanmaktan vazgeçme eğilimine girmiştir. Bununla bağlantılı olarak arka planda ise dönemin rejimi olan Faşizm'in simgesi (ve isminin de kaynağı) olan balta formları dikkati çekmektedir. Antik Roma dünyasında "fascis lictorius" olarak tanımlanan bu tarihi form bir demet çubuğa deri kordonlarla bağlı bir baltayı ifade etmekte ve güç simgesi olarak kullanılmaktaydı.

Aynı Annunziata Nişanı simgesi kabartma olarak Dernek binasında, orta kat salonu kapı üstlerinde de bulunmaktadır (F.29).

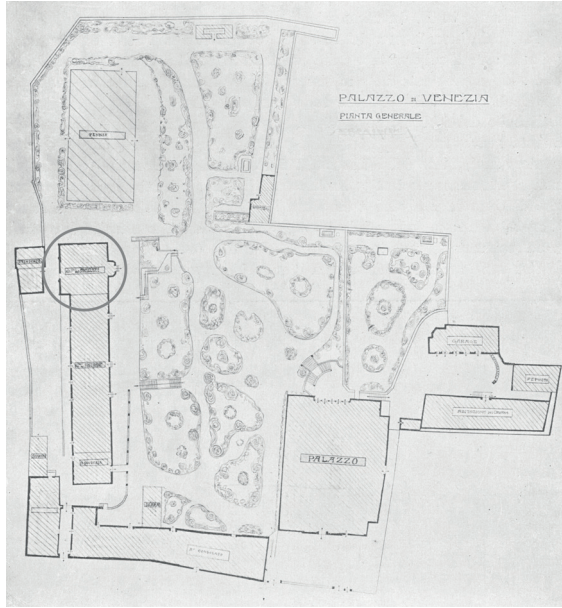
Garibaldi Galerisi'nin İstiklal Caddesi'ndeki Dernek binasının restorasyonunun tamamlanması ile birlikte görevini tamamlaması beklenirken, Başkonsolosluk tarafından çok benimsenmesi nedeniyle en azından heykellerin kopyalarının çıkartılarak bırakılması, geri kalan mekanlar içinse konsolosluk depolarından başka hatıraların çıkartılarak teşhiri, dolayısıyla Galerinin bir daimi sergi alanı halinde korunması fikri ağır basmıştır. Bundan sonraki çalışmalar yeni daimi teşhir üzerinde yoğunlaşacaktır. Böylece İstanbul İtalya Başkonsolosluğu Garibaldi Galerisi kentin kültür turizmi güzergahlarının bir parçası olarak da kalabilecektir.

Sonuç olarak ülkemizdeki diplomatik temsilcilikler arasında yegane ziyarete açık uzun süreli sergi ve projeleri arasında koleksiyonunu böylesi bir sergi aracılığıyla kesintiye uğratmadan sergileyen tek çalışma olması açısından İstanbul'daki İtalya Başkonsolosluğu Garibaldi Galerisi örnek bir proje olarak dikkati çekmektedir.

³¹ Luka İncili, Bab I, 26-38.

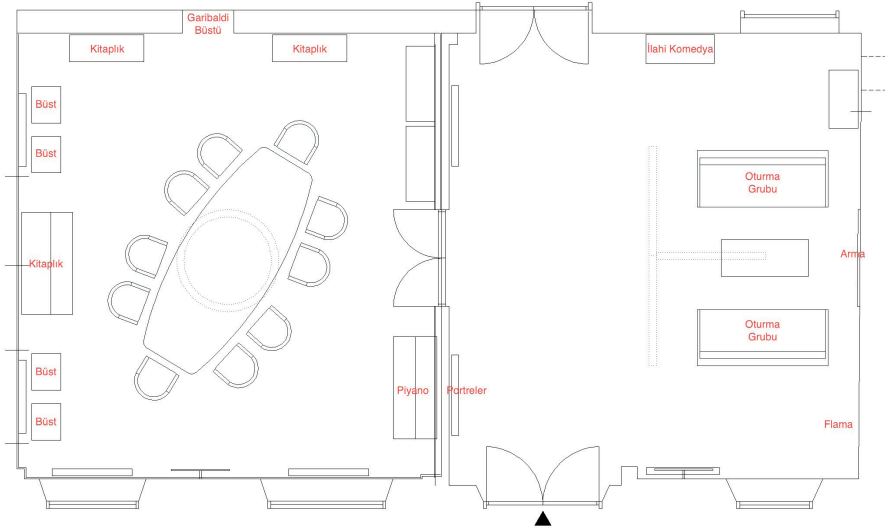
F.1 Konsolosluk işleri binası (daire içinde), (Abdülhamit Albümü)

Ç.1 Konsolosluk işleri binası (daire içinde) ve çevresi, (Bertelé, 1932)

F.2 İtalya'nın İstanbul Başkonsolosluk binası bugünkü haliyle

Ç.2 Sergi mekanlarının krokisi

F.3 Niş haline getirilen kapının bulunduğu duvar teşhiri

F.4 Tiyatro salonu (1910) Società Operaia Arşivi

F.5 Orta kat salonu, (Muammer Yanmaz, 2013)

F.6 Garibaldi büstü, (Muammer Yanmaz, 2013)

F.7 Garibaldi büstü kaidesinde Albino Candoni'nin imzası

F.8 Giuseppe Mazzini'nin büstü

F.9 Mazzini büstü kaidesinde Cesare Bazzoni'nin imzası

F.10 İtalya Kralı Vittorio Emanuele'nin büstü

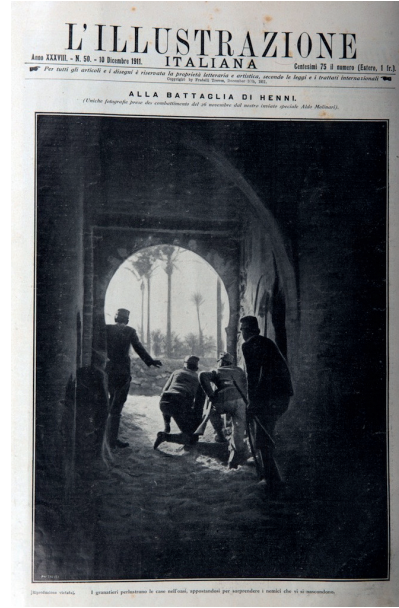
F.11 Dante Alighieri büstü

F.12 Enrico Santoro büstü

F.13 Küçük boyutlu mermer büstler

F.14 ve F.15 Leonardo de Mango'nun tablosu ve ilham kaynağı olan derginin kapağı

F.16 Leonardo de Mango koleksiyonundan kütüphaneye kalan kitap üzerinde imza

F.17 Garibaldi ve Mazzini portreleri

F.18 Kral ve Kraliçe fotoğraflarının bulunmasının ardından yeni düzenleme

F.19 Kral ve Kraliçe fotoğraflarının teslimini anlatan belge

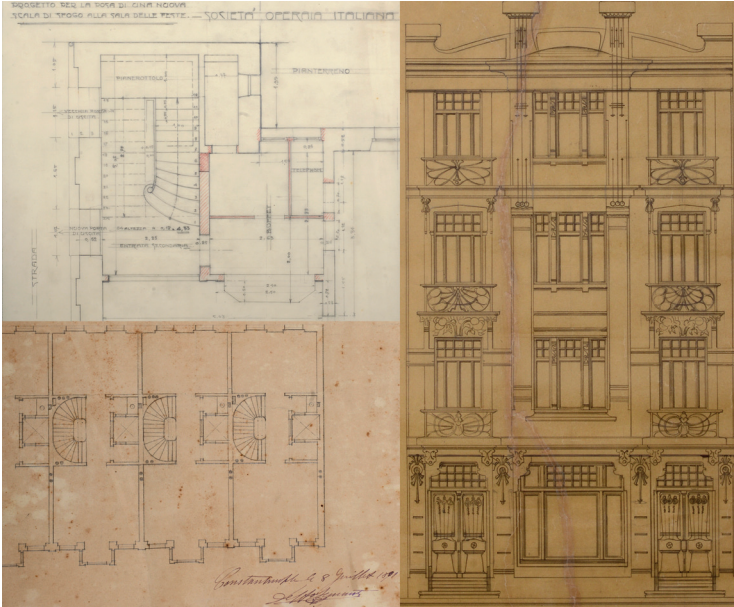
F.20 Fotoğrafların çerçevesindeki imza ve tarihler

F.21 Konsolosluk armaları ve restore edilmiş haliyle dernek flaması

F.22 Dernek flamasının restorasyon amacıyla teslimi sırasındaki durumu

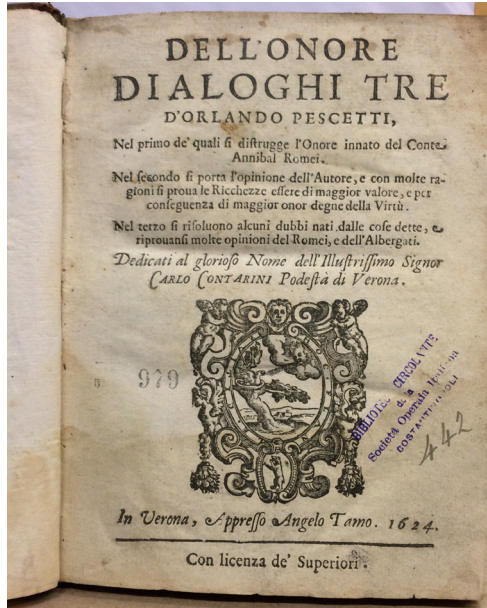
F.23 Delfo Seminari çizimleri

F.24 Kütüphane genel görünüş, (Teoman Cimit)

F.25 Vitrin teşhirindeki kitaplar

F.26 Orlando Pescetti, Dell'Onore açılış sayfası

F.27 Accademia della Crusca sözlüğü açılış sayfasından "Aurora" detayı

F.28 Gustave Doré gravürü: Dante İlahi Komedya açılış dizeleri

F.29 Collare dell'Annunziata nişanının bina içerisindeki görünümü

